

Egészségügyi latin

Kézirat

Összeállította: Ittész Dániel

Budapest, 2013

KÉZIRAT

Az alábbi – kéziratnak szánt – segédanyagot a Semmelweis Egyetem Egészségügyi Közszolgálati Kara egészségügyi ügyvitelszervező szakos hallgatóinak *Egészségügyi latin* tárgyához állítottam össze a következő, a Nyelvi Kommunikációs Központban jelenleg is használt latin- és terminológiai könyvben található tananyag felhasználásával.

Belák Erzsébet: *Lingua Latina medicinalis*. Budapest, 2007², Semmelweis Kiadó.

Belák Erzsébet: *Orvosi terminológia. Görög és latin alapszókincs, gyakorlatok és tematika*. Budapest, 2005, Semmelweis Kiadó.

Ittész Dániel

Budapest, 2013. szeptember 9.

KÉZIRAT

Lectio prima

I. Bevezetés

az egészségügyi (orvosi, gyógyszerészeti) szaknyelv jellegzetességei: kialakulása, szókincse, használati területei

II. Fordítás latinról magyarra

1. aqua purificata
2. tela adiposa
3. medulla tibiae
4. fractura aperta tibiae, fibulae, vertebrae, costae et scapulae
5. ruptura venae et arteriae
6. tinctura chamomillae
7. tunicam intimam, mediam et externam venarum et arteriarum
8. substantiam albam pilulae et tabuletarum
9. fracturas costarum verarum et spuriarum
10. medicina ex plantis et herbis praeparata
11. ad ampullas
12. In tabula una costa, duae scapulae, tres ulnae, quattuor tibiae, quinque claviculae, sex linguae, septem tonsillae, octo fibulae, novem patellae et decem vertebrae sunt.

III. Fordítsa magyarról latinra!

1. a borda és a csigolya törését	8. két lapockát
2. a pirula fehér anyagában	9. kilenc szövet
3. a sípcsont törése	10. négy műtőasztal
4. egy ampulla	11. nyílt törésben
5. három véna	12. nyolc nyelv
6. hat tinktúrának az anyaga	13. öt tableta
7. hét hárttyát	14. tíz orvosság

IV. Nyelvtan

a latin kiejtés; főnevek (nem, szám, eset) és melléknevek, szótári alakjuk; jelző és jelzett szó egyeztetése; a deklinációk áttekintése; az I. deklináció; prepozíciók

A latin deklinációk összefoglaló táblázata

	I. dekl.	II. dekl.		III. dekl.		IV. dekl.		V. dekl.
	(m) f	m (f)	n	m, f	n	m (f)	n	(m) f
S/N	-a	-us; -er	-um	xxx	xxx	-us	-ū	-ēs
S/Acc	-am	um	-um	-em; -im	= nom.	-um	-ū	-em
S/G	-ae	-ī	-ī	-is	-is	-ūs	-ūs	-ēī; -eī
S/D	-ae	-ō	-ō	-ī	-ī	-uī	-ū	-ēī; -eī
S/Abl	-ā	-ō	-ō	-e; -ī	-e; -ī	-ū	-ū	-ē
<hr/>								
P/N	-ae	-ī	-a	-ēs	-a; -ia	-ūs	-ua	-ēs
P/Acc	-ās	-ōs	-a	-ēs	-a; -ia	-ūs	-ua	-ēs
P/G	-ārum	-ōrum	-ōrum	-um; -ium	-um; -ium	-uum	-uum	-ērum
P/D	-īs	-īs	-īs	-ibus	-ibus	-ibus	-ibus	-ēbus
P/Abl	-īs	-īs	-īs	-ibus	-ibus	-ibus	-ibus	-ēbus

Egészítse ki az alábbi I. deklinációs főnevek és melléknevek teljes szótári alakját!

acutus	lavandula	tela
chronicus	litra	tibia
externus	medius	tunica
intimus	purificatus	ulna

Szószedet

ad + acc. -hoz, -hez, -höz; -ba, -be	patella, -ae f <i>térdkalács</i>
adiposus, -a, -um <i>zsíros</i>	pilula, -ae f <i>labdacs, pilula, pirula</i>
albus, -a, -um <i>fehér</i>	planta, -ae f <i>növény</i>
ampulla, -ae f <i>ampulla</i>	praeparatus, -a, -um <i>(el)készített</i>
apertus, -a, -um <i>nyitott, nyílt</i>	purificatus, -a, -um <i>tisztított, desztillált</i>
aqua, -ae f <i>víz</i>	quattuor <i>négy</i>
arteria, -ae f <i>artéria, verőér</i>	quinque <i>öt</i>
chamomilla, -ae f <i>kamilla</i>	ruptura, -ae f <i>szakadás, megpattanás</i>
clavicula, -ae f <i>kulcscsont</i>	scapula, -ae f <i>lapocka</i>
costa, -ae f <i>borda</i>	septem <i>hét</i>
decem <i>tíz</i>	sex <i>hat</i>
duo, -ae, -o <i>kettő</i>	spurius, -a, -um <i>ál-</i>
et <i>és</i>	substantia, -ae f <i>anyag</i>
ex + abl. -ból, -ből	sum, esse, fui <i>van</i>
externus, -a, -um <i>kinti, külső</i>	tabula, -ae f <i>tábla, asztal, műtőasztal</i>
fibula, -ae f <i>szárkapocs</i>	tabuleta, -ae f <i>tabletta</i>
fractura, -ae f <i>törés</i>	tela, -ae f <i>szövet</i>
herba, -ae f <i>fű</i>	tibia, -ae f <i>sípcsont</i>
in + abl. -ban, -ben; -on, -en, -ön	tinctura, -ae f <i>festvény, tinktúra</i>
in + acc. -ba, -be; -ra, -re	tonsilla, -ae f <i>mandula</i>
intimus, -a, -um <i>legbelső</i>	tres, tria <i>három</i>
lingua, -ae f <i>nyelv</i>	tunica, -ae f <i>hártya</i>
medicina, -ae f <i>orvoslás, orvosság</i>	ulna, -ae f <i>íngcsont</i>
medius, -a, -um <i>középső</i>	unus, -a, -um <i>egy</i>
medulla, -ae f <i>velő</i>	vena, -ae f <i>véna</i>
novem <i>kilenc</i>	vertebra, -ae f <i>csigolya</i>
octo <i>nyolc</i>	verus, -a, -um <i>valódi, igazi</i>

Lectio secunda

I. Fordítás latinról magyarra

1. musculus deltoideus
2. digitus minimus
3. sceletum humanum
4. vitrum fuscum
5. musculus humeri
6. bulbus oculi
7. sirupus aurantii et liquiritiae
8. primus ramus nervi trigemini
9. musculi varii
10. ruptura musculorum
11. duo organa externa et tria organa interna
12. in loco frigido
13. ex ventriculo in duodenum
14. inter cerebrum et cerebellum
15. in cerebro et in cerebello
16. oleum helianthi, oleum ricini et aetheroleum lavandulae
17. bolus alba
18. morbus coli sigmoidei
19. acidum hydrochloridum dilutum

II. Fordítsa magyarról latinra!

1. a nagyagy betegsége	8. két csontvázat
2. az idegek szakadása	9. levendulaolajba
3. egy izom	10. napraforgóolajból
4. fehér agyagot	11. négy ideg betegsége
5. hat izom betegsége	12. öt üvegben
6. hat szervhez	13. ricinusolajat
7. hideg vízben	14. sósavat

III. Nyelvtan

a II. deklináció hím- és semlegesnemű főnevei, az I–II. deklináció melléknevei

Írja ki az alábbi főnevek és melléknevek teljes szótári alakját!

cerebellum	humanus 3	sirupus
cerebrum	sceleton	trigeminus 3
deltoideus 3	sigmoideus 3	

Egyeztesse a főnevekkel a mellékneveket!

acidum, dilutus 3	fractura, apertus 3	sceletum, unus 3
aqua, purificatus 3	locus, frigidus 3	substantia, albus 3
bolus, albus 3	musculus, deltoideus 3	tela, adiposus 3
colon, sigmoideus 3	nervus, trigeminus 3	tunica, intimus 3
costa, verus 3	organon, externus 3	vena, internus 3
digitus, minimus 3	ramus, primus 3	vitrum, fuscus 3

Szószedet

acidum, -i n <i>sav</i>	internus, -a, -um <i>belső</i>
acidum hydrochloridum <i>sósav</i>	lavandula, -ae f <i>levendula</i>
aetheroleum, -i n <i>éterolaj</i>	liquiritia, -ae f <i>édesgyökér</i>
aurantium, -ii n <i>narancs</i>	locus, -i m <i>hely</i>
bolus, -i f <i>agyag</i>	minus, -a, -um <i>legkisebb</i>
bulbus, -i m <i>gumó, golyó</i>	morbus, -i m <i>betegség</i>
cerebellum, -i n <i>kisagy</i>	musculus, -i m <i>izom</i>
cerebrum, -i n <i>agy</i>	nervus, -i m <i>ideg</i>
colon, -i n <i>remese, (a) vastagbél (része)</i>	oculus, -i m <i>szem</i>
deltoideus, -a, -um Δ (<i>delta</i>) alakú	oleum, -i n <i>olaj</i>
digitus, -i m <i>ujj</i>	organon / organum, -i n <i>szerv</i>
dilutus, -a, -um <i>hígított</i>	primus, -a, -um <i>első</i>
duodenum, -i n <i>nyombél, patkóbél, tizenkét ujjnyi bél</i>	ramus, -i m <i>ág</i>
frigidus, -a, -um <i>hideg</i>	ricinus, -i f <i>ricinus</i>
fuscus, -a, -um <i>sötét (barna)</i>	skeleton / sceletum, -i n (<i>csont</i>)váz
helianthus, -i m <i>napraforgó</i>	sigmoideus, -a, -um ς (<i>szigma</i>) alakú
humanus, -a, -um <i>emberi</i>	sirupus, -i m <i>szirup</i>
humerus, -i m <i>felkar</i>	trigeminus, -a, -um <i>háromosztatú</i>
hydrochloridum, -i n <i>hidroklorid</i>	varius, -a, -um <i>különféle</i>
hydrochloridus, -a, -um <i>hidroklorid-, sósavas</i>	ventriculus, -i m <i>gyomor, kamra</i>
inter + acc. <i>között</i>	vitrum, -i n <i>üveg</i>

Lectio tertia

I. Fordítás latinról magyarra

1. ren laesus
2. sanguis fluidus
3. pericarditis fibrinosa
4. inflammatio rubra
5. radix contusa
6. sulfur praecipitatum
7. vulnus punctum
8. oedema subcutaneum
9. pars superior abdominis
10. laesio pedis sinistri
11. infiltratio tumorosa ossis femoris
12. praescriptio suspensionis sedativae
13. tuberculosis pulmonis dextri
14. metastases hepatis, lienis, renum, pulmonum
15. grammata decem
16. ventriculus dexter et sinister cordis
17. in regione gastrica
18. dislocatio ad longitudinem
19. oleum pro iniectioe

II. Fordítsa magyarról latinra!

1. jobb vese	8. injekcióba való desztillált víz
2. elkészített nyugtató szuszpenzió	9. kilenc zúzott gyökér
3. gyomortájék	10. hat seb
4. bal tüdő	11. az injekcióknak az anyaga
5. combcsont	12. sebek a hason és a lábakon
6. a jobb láb törése	13. bal láb
7. áttét a bal kamrában	14. a tüdők gyulladása

III. Nyelvtan

a III. deklináció főneveinek főbb csoportjai

A III. deklinációs főnevek tipikus végződései nemek szerinti csoportosításban

	<i>masculinum</i>	<i>femininum</i>	<i>neutrum</i>
<i>latin</i>	-ex (-icis) -or (-oris)	-io (-ionis) -ix (-icis) -tas (-tatis) -tudo (-tudinis)	-men (-minis) -us (-ris / -eris / -oris)
<i>görög</i>	-ter (-teris)	-itis (-itidis) -sis (-is / -eos / -ios)	-ma (-matis)

Egészítse ki az alábbi főnevek teljes szótári alakját a fenti táblázat segítségével!

abdomen	flexor	professor
albumen	foramen	pronator
amplitudo	functio	pus
apex	gastritis	quantitas
appendicitis	gramma	radix
appendix	hepatitis	regio
carcinoma	incisio	tuberositas
catheter	iniectio	tumor
corpus	latus	universitas
cortex	longitudo	ureter
dolor	masseter	vulnus
extensor	oedema	

Egyeztesse a tipikus végződésű főnevekkel a mellékneveket!

albumen, purus 3	gargarisma, antisepticus 3	radix, longus 3
corpus, alienus 3	infusio, salinus 3	tumor, malignus 3
cortex, crassus 3	longitudo, rectus 3	universitas, novus 3
diagnosis, rectus 3	nomen, anatomicus 3	varietas, maximus 3
dolor, parvus 3	oedema, benignus 3	vulnus, magnus 3
extensor, longus 3	pharyngitis, acutus 3	
functio, laesus 3	praescriptio, longus 3	

Szószedet

abdomen, -minis n <i>has</i>	pars, partis f <i>rész</i>
contusus, -a, -um (<i>össze</i>) <i>zúzott</i>	pericarditis, -itidis f <i>szívburok-gyulladás</i>
cor, cordis n <i>szív</i>	pes, pedis m <i>láb</i>
dexter, -tra, -trum <i>jobb</i>	praecipitatus, -a, -um <i>lecsapott</i>
dislocatio, -ionis f <i>elmozdulás, helyzetváltoz-</i> <i>tatás</i>	praescriptio, -ionis f <i>előírat, recept</i>
femur, -oris n <i>comb</i>	pro (+ abl.) <i>-ért, érdekében, -ként</i>
fibrinosus, -a, -um <i>fibrines, rostonyás</i>	pulmo, -nis m <i>tüdő</i>
fluidus, -a, -um <i> folyékony</i>	punctus, -a, -um <i>szúrt</i>
gastricus, -a, -um <i>gyomor-</i>	radix, -icis f <i>gyökér</i>
gramma, -tis n <i>gramm</i>	regio, -ionis f <i>terület</i>
hepar, -atis n <i>máj</i>	ren, -is m <i>vese</i>
infiltratio, -ionis f <i>beszűrődés</i>	ruber, -bra, -brum <i>vörös</i>
inflammatio, -ionis f <i>gyulladás</i>	sanguis, -inis m <i>vér</i>
iniectio / injectio, -ionis f <i>befecskendezés, in-</i> <i>jekció</i>	sedativus, -a, -um <i>nyugtató</i>
laesio, -ionis f <i>sérülés</i>	sinister, -tra, -trum <i>bal</i>
laesus, -a, -um <i>sérült</i>	subcutaneus, -a, -um <i>bőr alatti</i>
lien, -is m <i>lép</i>	sulfur, -uris n <i>kén</i>
longitudo, -tudinis f <i>hosszúság</i>	superior, -ius <i>felső</i>
metastasis, -is f <i>áttét(el)</i>	suspensio, -ionis f <i>szuszpenzió (olyan keve-</i> <i>rék, amelynek alkotóelemei között nem</i> <i>lép fel oldódás, pl. homok és víz)</i>
oedema, -matis n <i>vizenyő</i>	tuberculosis, -is f <i>gümőkór</i>
ōs, ōris n <i>száj</i>	tumorosus, -a, -um <i>daganatos</i>
ōs, ōssis n <i>csont</i>	vulnus, -neris n <i>seb</i>

Lectio quarta

I. Dolgozatírás

II. Fordítás latinról magyarra

1. Fractura aperta tibiae lateris sinistri. Dislocatio ad longitudinem. Laesio pedis dextri. Contusiones femoris lateris sinistri. Vulnus punctum in parte superiore abdominis. Oedema subcutaneum in regione gastrica. Bronchitis et pharyngitis chronica.
2. Sarcoma femoris dextri. Infiltratio tumorosa ossis femoris, musculorum et telae adiposae in vicinitate tumoris. Metastases loborum omnium pulmonum, hepatis, lienis renumque, parietis ventriculi sinistri cordis, leptomeningis et hemisphaeriorum cerebri. Cachexia. Anaemia et degeneratio parenchymatosa omnium organorum internorum. Cor bovinum. Pericarditis et pleuritis fibrinosa. Tuberculosis apicis pulmonis dextri. Ulcus pepticum chronicum curvaturae minoris ventriculi.
3. Carcinoma exulcerans portionis uteri. Propagatio tumoris per infiltrationem ad vicinitatem. Metastases tumorosae parietis abdominis et lymphoglandularum paraortalium. Emphysema alveolare et oedema pulmonum. Endocarditis chronica et calcificatio valvulae bicuspidalis. Contractura articulationis coxae. Tuberculosis miliaris pulmonum.
4. Haematoma subdurale acutum. Mobilitas pathologica articulationum tali. Bursitis purulenta praepatellaris lateris utriusque. Complicatio haemolytica propter incompatibilitatem. Carcinoma colorectale cum metastasibus ad lymphoglandulas. Ruptura spontanea lienis. Carcinoma exulcerans mammae lateris sinistri cum metastasibus ad textum vertebrarum.

III. Fordítás magyarról latinra

1. a bal emlőbe	10. beszűrődés révén
2. a comb felső része	11. bőr alatti vizenyő
3. a jobb combba	12. daganatos beszűrődés
4. a jobb tüdő csúcsa	13. idült hörgőgyulladás és heveny szív-
burokgyulladás
5. a lány agyhártya daganata	14. parenchymás elfajulás
6. a nyirokmirigyekben	15. peptikus fekély
7. a sípcsont elmozdulása	16. szúrt seb
8. a szomszédságba	
9. áttételekkel	

IV. Nyelvtan: alap- és középfokú, két- és egyvégű melléknevek a III. deklinációban

Írja ki az alábbi melléknevek teljes szótári alakját!

alveolaris 2	miliaris 2	paraortalis 2
bicuspidalis 2	minor 2	subduralis 2
colorectalis 2	multiplex	
exulcerans	omnis 2	

Egyeztesse a mellékneveket a főnevekkel!

appendix, vermiformis 2	malleolus, lateralis 2
articulatio, atlantoaxialis 2	meniscus, articularis 2
bursitis, praepatellaris 2	musculus, superior 2
carcinoma, colorectalis 2, exulcerans	nodus, subscapularis 2
cavum, medullaris 2	ős, metacarpalis 2
corpus, pinealis 2	ostium, ileocaecalis 2
diaphragma, urogenitalis 2	qualitas, peior 2
emphysema, alveolaris 2	regio, anterior 2, temporalis 2, frontalis 2
exemplum, melior 2	sulcus, ethmoidalis 2
extremitas, sternalis 2	trigonum, submandibularis 2
foramen, sacralis 2, dorsalis 2	tuberculosis, miliaris 2
haematoma, subduralis 2	valvula, bicuspidalis 2
ligamentum, collateralis 2, ulnaris 2	vulnus, peior 2

Szószeret

acutus, -a, -um <i>hegyes, heves, heveny</i>	lateris dextri <i>jobb oldali</i>
alveolaris, -e <i>tüdőhólyag-</i>	lateris sinistri <i>bal oldali</i>
anaemia, -ae f <i>vérszegénység</i>	lateris utriusque <i>mindkét oldali</i>
apex, -icis m <i>csúcs</i>	latus, -eris n <i>oldal</i>
articulatio, -ionis f <i>ízület</i>	leptomeninx, -ingis f <i>lágú agyhártya</i>
bicuspidalis, -e <i>kéthegeyű</i>	lobus, -i m <i>lebeny</i>
bovinus, -a, -um <i>ökör-, marha-</i>	lymphoglandula, -ae f <i>nyirokmirigy</i>
bronchitis, -itidis f <i>hörgőgyulladás</i>	mamma, -ae f <i>emlő</i>
bursitis, -itidis f <i>ízületitasak-gyulladás</i>	miliaris, -e <i>köles-</i>
cachexia, -ae f <i>(rosszindulatú) daganatos</i> <i>senyvesség</i>	minor, -us
calcificatio, -ionis f <i>meszesedés</i>	mobilitas, -tatis f <i>mozgékonyág</i>
carcinoma, -matis n <i>(hámszöveti eredetű)</i> <i>rák</i>	multiplex (-plicis) <i>sokszoros</i>
chronicus, -a, -um <i>idült</i>	omnis, -e <i>minden, összes, egész</i>
colorectalis, -e <i>vastagbél- és végbél-</i>	par(a)aortalis, -e <i>aorta melletti</i>
complicatio, -ionis f <i>szövődmény</i>	parenchymatosus, -a, -um <i>parenchymás (a</i> <i>parenchyma a szervek működő szövete,</i> <i>funkcionális része)</i>
contractura, -ae f <i>zsugorodás</i>	paries, -etis m <i>fal</i>
contusio, -ionis f <i>zúz(ód)ás</i>	pathologicus, -a, -um <i>kór-, kóros, patológiás</i>
coxa, -ae f <i>csípő</i>	pepticus, -a, -um
cum (+ abl.) <i>-val,-vel</i>	per (+ acc.) <i>át, keresztül, révén</i>
curvatura, -ae f <i>görbület</i>	pharyngitis, -itidis f <i>garatgyulladás</i>
degeneratio, -ionis f <i>elfajulás</i>	pleuritis, -itidis f <i>mellhártyagyulladás</i>
emphysema, -matis n <i>felfúvódás, tüdőtágu-</i> <i>lat</i>	portio, -ionis f <i>adag, rész</i>
endocarditis, -itidis f <i>szívbelhártya-gyulladás</i>	portio uteri <i>méhnyak</i>
exulcerans (-ntis) <i>kifekélyesedő</i>	praepatellaris, -e <i>térdkalács előtti</i>
haematoma, -matis n <i>vérömleny</i>	propagatio, -ionis f <i>tovaterjedés</i>
haemolyticus, -a, -um <i>hemolízis-, vérlemez-</i> <i>ke-kicsapódással járó</i>	propter (+ acc.) <i>miatt</i>
hemisphaerium, -ii n <i>félteke</i>	purulentus, -a, -um <i>gennyes</i>
incompatibilitas, -tatis f <i>összeférhetetlenség</i>	-que és
	sarcoma, -matis n <i>szarkóma, kötőszöveti</i> <i>eredetű rák</i>

spontaneus, -a, -um *önmagától történő,*

spontán

subduralis, -e *dura mater (kemény agyhár-*

tya) alatti

talus, -i m *ugrócsont*

textus, -us m *szövet, szöveg*

tumor, -oris m *duzzanat, daganat*

ulcus, -eris n *fekély*

uterque, utraque, utrumque *mindkettő*

uterus, -i m *anyaméh*

valvula, -ae f *billentyű*

vicinitas, -tatis f *szomszédság*

KÉZIRAT

Lectio quinta

I. Fordítás latinról magyarra

1. Cysta sinuum nasalium cum sinusitide sphenoidali. Corpus alienum in tractu respiratorio. Papilloma malignum plexus chorioidei. Status post rupturam vasorum sanguineorum cerebri. Abortus incipiens ex descensu uteri cum abruptione placentae. Status post infarctum chronicum parietis ventriculi sinistri cordis. Fractura ossium metacarpalium manus utriusque et phalangis secundae pollicis manus dextrae. Vulnera superficialia in genu sinistro. Carcinoma in situ.

2. Recipe!

Coriandri fructuum

grammata centum (g 100,0);

Caryophyllorum

Nucum moschatarum

Cinnamomi Cassiae corticis

ana grammata triginta (āā g 30,0);

Angelicae radices

grammata quindecim (g 15,0);

Spiritus concentrati

grammata septingenta et quadraginta (g 740,0);

Olei citri

grammata quinque (g 5,0)

Destilla, ut fiat liquor spirituosus grammatum mille (g 1000,0)!

Serva in loco frigido!

II. Fordítás magyarról latinra

1. bal kéz	9. mindkét térd
2. bal térd	10. orrüreg
3. idült infarktus	11. tömény szesz
4. jobb kéz	12. Végy 1 grammot!
5. jobb térd	13. Végy 2 grammot!
6. kezdődő vetélés	14. Végy 3 grammot!
7. légzőrendszer	15. Végy 40 grammot!
8. mindkét kéz	16. Végy 50 grammot!

17. Végy 60 grammot!

18. Végy 78 millilitert!

19. Végy 79 millilitert!

20. Végy 88 millilitert!

21. Végy 89 millilitert!

22. Végy 98 centigrammot!

23. Végy 99 centigrammot!

III. Nyelvtan: a IV. deklináció; a tőszámnevek 100-ig; a receptírás szabályai

A tőszámnevek 100-ig

1	I	unus, una, unum
2	II	duo, duae, duo
3	III	tres, tria
4	IV	quattuor
5	V	quinque
6	VI	sex
7	VII	septem
8	VIII	octo
9	IX	novem
10	X	decem
11	XI	undecim
12	XII	duodecim
13	XIII	tredecim
14	XIV	quattuordecim
15	XV	quindecim
16	XVI	sedecim
17	XVII	septendecim
18	XVIII	duodeviginti
19	XIX	undeviginti
20	XX	viginti
30	XXX	triginta
40	XL	quadraginta
50	L	quingenta
60	LX	sexaginta
70	LXX	septuaginta
80	LXXX	octoginta
90	XC	nonaginta
100	C	centum

Egészítse ki az alábbi főnevek teljes szótári alakját! Melyik deklinációba tartoznak?

abortus

corpus

plexus

caryophyllus

fructus

situs

citrus

infarctus

tractus

Írja ki az alábbi, recepteken használatos rövidítéseket teljes alakban!

āā

cgma

cgta

clam

clas

D.

Dent.

Det.

dos.

f.

gma

gta

M!

mgma

mgta

mlam

mlas

Nº

Rp!

S.

scat.

KÉZIRAT

Szószedet

abortus, -us m <i>vetélés</i>	nasalis, -e <i>orr-</i>
abruptio, -ionis f <i>leszakadás, leválás</i>	nux, nucis f <i>dió</i>
alienus, -a, -um <i>idegen</i>	nux moschata <i>szerecsendió</i>
ana / āā (+ acc.) <i>egyenként</i>	papilloma, -matis n <i>szemölcsdaganat</i>
angelica, -ae f (<i>orvosi</i>) <i>angyalfű, angelika</i>	phalanx, -ngis f <i>ujjperc</i>
caryophyllus, -i m / caryophyllum, -i n <i>szeg-</i> <i>fűszeg</i>	placenta, -ae f <i>lepény, méhlepény</i>
centum <i>száz</i>	plexus, -us m <i>fonat</i>
chorioideus, -a, -um <i>bohólyszerű, bolyhos</i>	plexus chorioideus <i>a harmadik és a negye-</i> <i>dik agykamra falán található érfonat</i>
cinnamomum cassia, cinnamomi cassiae <i>(kvasszia) fahéj</i>	pollex, -icis m <i>hüvelykujj</i>
citrus, -i f <i>citromfa, cédrus</i>	post (+ acc.) <i>után, mögött</i>
concentratus, -a, -um <i>töményített, koncent-</i> <i>rált</i>	quadraginta <i>negyven</i>
coriandrus, -i m / coriandron, -i n / coriand- <i>rum, -i n koriander</i>	quindecim <i>tizenöt</i>
corpus, -oris n <i>test</i>	Recipe! <i>Végy!</i>
cortex, -ticis m <i>kéreg</i>	respiratorius, -a, -um <i>légző</i>
cysta, -ae f <i>ciszta, hólyag</i>	sanguineus, -a, -um <i>vér-</i>
descensus, -us m <i>leszállás</i>	secundus, -a, -um <i>következő, második</i>
Destilla! <i>Desztilláld!</i>	septingenti, -ae, -a <i>hétszáz</i>
fiat <i>legyen</i>	Serva! <i>Tárold!</i>
fructus, -us m <i>gyümölcs, termés</i>	sinus, -us m <i>öböl</i>
genu, -us n <i>térd</i>	sinusitis, -itidis f <i>üreggyulladás</i>
incipiens (-entis) <i>kezd(őd)ő</i>	situs, -us m <i>helyzet</i>
infarctus, -us m <i>eltömődés, infarktus</i>	sphenoidalis, -e <i>ékcsonti</i>
liquor, -oris m <i>folyadék</i>	spirituosus, -a, -um <i>szesz</i>
malignus, -a, -um <i>rosszindulatú</i>	spiritus, -us m <i>lélegzet, lélek, szesz</i>
manus, -us f <i>kéz</i>	status, -us m <i>állás, állapot</i>
metacarpalis, -e <i>kézközépcsont-</i>	superficialis, -e <i>felületi, felületes</i>
mille <i>ezer</i>	tractus, -us m <i>vonulat, huzam, tájék</i>
moschatus, -a, -um <i>mohos</i>	triginta <i>harminc</i>
	ut <i>hogyan</i>
	vas, -is n; plur.: vasa, -orum n <i>edény, ér</i>

Lectio sexta

I. Fordítás latinról magyarra

1. Caries processus mastoidei. Carcinoma exulcerans portionis uteri. Propagatio tumoris per infiltrationem ad vicinitatem. Metastases tumorosae parietis abdominis et lymphoglandularum paraortalium. Operatio ante obitum facta. Die uno ante obitum. Diebus duobus ante obitum. Diebus decem ante obitum. Status post appendectomiam die uno ante factam. Status post exstirpationem pulmonis dextri.
2. Recipe!
Speciei cholagogae
Speciei laxantis
Speciei diureticae
ana grammata triginta (āā g 30,0)
Misce, fiat species composita!
Divide in doses aequales numero quindecim (XV)!
Dosis pro die: grammata decem.

II. Fordítás magyarról latinra

1. egy nap	5. a tüdő eltávolítása
2. öt nappal a halál előtt	6. egyenlő adagok
3. két teakeverék	7. epehajtó teakeverék
4. csecsnyúlvány	

III. Nyelvtan: az V. deklináció főnevei

Egészítse ki az alábbi főnevek teljes szótári alakját!

caries

dies

species

Szószedet

aequalis, -e *egyenlő*

ante (+ acc.) *előtt*

appendectomy, -ae f *féregnyúlvány-eltávolítás*

caries, -ei f *lyuk, hiány, (fog)szuvasodás*

cholagogus, -a, -um *epehajtó*

compositus, -a, -um *összetett*

dies, -ei m *nap*

diureticus, -a, -um *vizelethajtó, vízhajtó*

Divide! *Oszd fel!*

dosis, -is f *adag*

extirpation, -ionis f *kiirtás*

factus, -a, -um *elvégzett*

laxans (-ntis) *lazító, hashajtó*

mastoideus, -a, -um *csecsformájú*

Misce! *Keverd össze!*

Nº / numero *szám szerint*

obitus, -us m *halál*

operatio, -ionis f *műtét*

processus, -us m *nyúlvány*

processus mastoideus *csecsnyúlvány*

species, -ei f *fajta, teakeverék*

Gyakorló szövegek

Diagnózisok

Atherosclerosis universalis maioris gradus. Pneumonia lobi inferioris pulmonis utriusque. Infarctus haemorrhagicus recens lobi superioris pulmonis dextri. Ruptura musculi latissimi dorsi. Fractura digiti minimi manus dextrae. Vulnera in parte posteriore cruris sinistri.

Receptek

1. Rp!

Ung. Alkcema

Ung. Nizoral

āā scat. orig. № I (unam);

Cremor. refrig.

ad gta 100,0 (centum)

DS: Külsőleg, hajlat.

2. Rp!

Vaccinae Fluarix

scat. orig. № I (unam)

DS: Suo nomine

3. Rp!

Ricini olei virginalis

gma unum et semis (g 1,50);

Glyceroli 85%

Acidi stearici

āā gta septem et semis (āā g 7,50);

Kalii carbonatis

cgta quadraginta (g 0,40);

Aquae purificatae

ad gta quinquaginta (ad g 50,0);

Lavandulae aetherolei

guttas duas (gtt II)

M. f. ung.!

D. ad ollam!

DS: Külsőleg.

4. Rp!

Sulfuris praecipitati

cgma unum (g 0,01);

Olei pro iniectioe

mlam unam (ml 1)

M. f. inj.!

Dent. tal. dos. N^o viginti (XX)!

Det. ad ampullas!

S: 1%-os kénes szuszpenzió.

5. Recipe!

Acidi hydrochloridi diluti

Pepsini pulveris

Glyceroli 85%

āā gta decem (āā g 10,0);

Aquae purificatae

ad gta ducenta (ad g 200)

M. f. solutio!

D. ad vitrum fuscum!

S.: 1 evőkanálnyit fél pohár vízben étkezés közben elfogyasztani. Hűvös helyen tartandó.

Használat előtt felrázandó.

Szószedet

acidum stearicum <i>sztearinsav</i>	octoginta et quinque <i>nyolcvanöt</i>
atherosclerosis, -is f <i>érelmeszesedés</i>	olla, -ae f <i>tégely</i>
carbonas, -atis m <i>karbonát</i>	pepsinum, -i n <i>pepszin</i>
centigramma, -matis n <i>századgramm</i>	per centum <i>százalék</i>
cremor, -oris m <i>krém</i>	pneumonia, -ae f <i>tüdőgyulladás</i>
crus, -ris n <i>(láb)szár</i>	posterior, -ius <i>hátsó</i>
Da ad...! <i>Tedd ...-be!</i>	pulvis, -veris m <i>por</i>
Da! <i>Add ki!</i>	quingenta <i>ötven</i>
Dentur ad...! <i>Tétessenek ...-be</i>	recens (-ntis) <i>friss</i>
Dentur! <i>Adassanak ki!</i>	refrigerans (-ntis) <i>hűsítő</i>
Detur ad...! <i>Tétessen ...-be!</i>	scatula, -ae f <i>doboz</i>
Detur! <i>Adassék ki!</i>	semis <i>fél</i>
dorsum, -i n <i>hát</i>	Signa! <i>Jelezd!</i>
ducenti, -ae, -a <i>kétszáz</i>	Signentur! <i>Jeleztessenek!</i>
glycerolum, -i n <i>glicerin</i>	Signetur! <i>Jeleztessen!</i>
gradus, -us m <i>fok, lépcső</i>	solutio, -ionis f <i>oldat</i>
gutta, -ae f <i>csepp</i>	stearicus, -a, -um <i>sztearin-</i>
haemorrhagicus, -a, -um <i>vérzéses, vérző</i>	sub (+ abl.) <i>alatt</i>
inferior, -ius <i>alsó</i>	sub (+ acc.) <i>alá</i>
kalium, -ii n <i>kálium</i>	suus, -a, -um <i>saját</i>
latissimus, -a, -um <i>legszélesebb</i>	talis, -e <i>ilyen, olyan</i>
maior, -ius <i>nagyobb</i>	unguentum, -i n <i>kenőcs</i>
maioris gradus <i>nagyobb fokú</i>	universalis, -e <i>általános</i>
millilitra, -ae f <i>ezredliter</i>	vaccina, -ae f <i>vakcina, oltóanyag</i>
mucilago, -ginis f <i>(növényi) nyák</i>	viginti <i>húsz</i>
nomen, -minis n <i>név</i>	virginalis, -e <i>szűz-</i>

Lectio septima

I. Dolgozatírás

II. Bevezetés az orvosi terminológiába

III. Az orvosi terminusok osztályozási lehetőségei

IV. A nem görög-latin eredetű szókincs az orvosi terminológiában

II. Bevezetés az orvosi terminológiába

1. Orvosi latin nyelv

- ☉ Az orvostudományi szaknyelvben manapság leggyakrabban latin, ritkábban görög kifejezéseket használunk.
- ☉ a klasszikus görög-római kultúra jelentősége
- ☉ filológia és orvostudomány

2.1. Hippokratész (Kr. e. 460–370)

- ☉ Kósz szigete
- ☉ Aszklépiosz leszármazottai
- ☉ orvosiskola

2.2. *Corpus Hippocraticum* (a hippokratészi gyűjtemény)

- ☉ mintegy 70, különböző szerzőktől származó, orvosi témájú szöveg ión nyelvjárásban
- ☉ a keletkezés kora: Kr. e. IV. sz. – Kr. u. I. sz.
- ☉ általános művek: aforizmak, eskü, egyetemes orvosi művek, orvostörténeti művek
- ☉ monográfiák: anatómia, embriológia, patológia, nőgyógyászat, kórtörténet, prognosztika, diétetika, sebészet

2.3. Hippokratész – diagnózis és terápia

- ☉ a természetfilozófia ellen
- ☉ betegági megfigyelések
- ☉ csontsebészet
- ☉ diéta: étrend, életmód

2.4. Hippokratész – humorálpatólógia (nedvtan)

- ☉ az ember testi és lelki állapotát a benne lévő testnedvek határozzák meg
- ☉ vér (to haima, lat. sanguis) → szangvinikus
- ☉ nyál, nyák (to phlegma) → flegmatikus
- ☉ sárga epe (hé xanthé kholé) → kolerikus
- ☉ fekete epe (hé melaina kholé) → melankolikus

2.5. Hippokratész – milióelmélet

- ☉ a klíma hatása az egészségre
- ☉ a klíma hatása a jellemre

2.6. *Ius iurandum Hippocraticum* (a hippokratészi eskü)

- ☉ Esküszöm a gyógyító Apollónra, Aszklépioszra és Hügieiára és Panakeiára és valamennyi istenre és istennőre, akiket ezennel tanúkul hívok, hogy minden erőmmel és tehetséggemmel megtartom következő kötelességeimet: tanáromat, akitől e tudományt tanultam, úgy fogom tisztelni, mint szüleimet, vagyonomat megosztom vele, s ha rászorul, tartozásomat lerovom; utódait testvéreimnek tekintem, oktatom őket ebben a tudományban, ha erre szentelik magukat, mégpedig díjtalanul; továbbá az orvosi tudományt áthagyományozom fiaimra és mesterem fiaira és azokra, akik az orvosi esküt le-

teszik, másokra azonban nem. Tehetségemhez és tudásomhoz mérten fogom megszabni a betegek életmódját az ő javukra, és mindent elhárítok, ami ártana nekik. Senkinek sem adok halálos mérget, akkor sem, ha kéri, és erre vonatkozólag még tanácsot sem adok. Hasonlóképpen nem segítek hozzá egyetlen asszonyt sem magzata elhajtásához. Tisztán és szentül megőrzöm életemet és tudományomat. Sohasem fogok hólyagkövet operálni, hanem átengedem ezt azoknak, akiknek ez a mesterségük. Minden házba a beteg javára lépek be, s őrizkedni fogok minden szándékos károkozástól, különösen férfiak és nők szerelmi élvezetre használatától, akár szabadok, akár rabszolgák. Amit kezelés közben látok vagy hallok – akár kezelésen kívül is a társadalmi érintkezésben – nem fogom kifecsegni, hanem titokként megőrzöm. Ha ezt az eskümet megtartom és nem szegem meg: örvendhessek életem fogytáig tudományomnak, s az életnek, de ha esküszegő leszek, történjék ennek ellenkezője. (Brencsán orvosi szótár. Szerkesztette Dr. Krúdy Erzsébet. Budapest, 2002³, Medicina Könyvkiadó Rt. alapján)

3.1. A. Cornelius Celsus (Kr. u. I. sz.): *De medicina* (Orvostudomány)

- ⊙ bevezetés: az orvoslás története
- ⊙ 1. könyv: az egészséges életvitel
- ⊙ 2. könyv: a kórtünetek és a terápia
- ⊙ 3. könyv: az egész test betegségei
- ⊙ 4. könyv: az egyes testrészek betegségei
- ⊙ 5. könyv: az orvosságok
- ⊙ 6. könyv: az egyes testrészek betegségei és gyógyításuk
- ⊙ 7. könyv: sebészet
- ⊙ 8. könyv: csontsebészet

3.2. A. Cornelius Celsus – orvoslás, művelődéstörténet

- ⊙ Tiberius korának orvoslása
- ⊙ görög orvosok elméleteinek kritikus ismertetése a mű bevezetőjében (*prooemium de sectis*)

3.3. A. Cornelius Celsus – terminológia

- ⊙ a latin orvosi szaknyelv megteremtője
- ⊙ görög szakkifejezések átvétele, melyeket a mai napig használunk

4.1. Galénosz (129–201)

- ⊙ *Pergamon
- ⊙ Itáliában, Rómában működik
- ⊙ Aelius Galenus
- ⊙ az ókori orvostudomány (a tapasztalati és az elméleti orvosiskolák tanításainak) az összefoglalója

4.2. Galénosz

- ⊙ anatómia: állatok → ember
- ⊙ humorálpatólógia
- ⊙ klinikum
- ⊙ kommentárok Hippokratész műveihez

5.1. Paracelsus (1493–1541)

- ⊙ *Einsiedeln
- ⊙ Theophrastus Philippus Aureolus Bombastus von Hohenheim

5.2. Paracelsus – az orvoslás alappillérei

- ☉ filozófia: természettudomány, a földi dolgok (föld és víz)
- ☉ asztrológia: természettudomány, az égi dolgok (levegő és tűz); a makrokozmosz és a mikrokozmosz egysége
- ☉ alkímia: gyógyszerkészítés (a négy elem)
- ☉ az orvos személyisége: erkölcsi tisztaság

5.3. Paracelsus – toxikológia (méregtan)

- ☉ alkímia (gyógyszerkészítés)
- ☉ „A mennyiség teszi a mérget.”

6.1. Andreas Vesalius (1514–1564)

- ☉ *Brüsszel

6.2. Vesalius – anatómia

- ☉ 1543: *De humani corporis fabrica libri septem* (Hét könyv az emberi test felépítéséről)
- ☉ eredmények: csontváz, izomzat, keringési rendszer, idegrendszer, belső szervek, szív
- ☉ Galénosz ellen: Galénosz állatokat boncolt → az ember anatómiája
- ☉ 1543, Bazel: Jakob Karrer von Gebweiler felboncolása

6.3. Vesalius – politika

- ☉ V. Károly udvari orvosa a *De humani corporis fabrica libri septem* megjelenése után
- ☉ † 1564, Zakünthosz: inkvizíció?

III. Az orvosi terminusok osztályozási lehetőségei

1.1. Orvosi szakterület – anatómia

- ☉ *BNA* Bázeli Nomina Anatomica, 1895, Wilhelm His, a korábbi nevekből válogat, nem következetes
- ☉ *JNA* Jénai Nomina Anatomica, 1935, Hermann Stieve, a módosítások nem váltják be a reményeket
- ☉ *PNA* Párizsi Nomina Anatomica, 1950, International Anatomic Nomenclature Committee, visszatérés a BNA-hoz
- ☉ *TA* Terminologia Anatomica, 1999, Federative Committee on Anatomical Terminology, nemzetközi egységesítés

1.2. Orvosi szakterület – patológia

- ☉ *BNO* A betegségek nemzetközi osztályozása
- ☉ *ICD* The International Statistical Classification of Diseases and Health Related Problems

1.3. Orvosi szakterület – gyógyszerészet

- ☉ *FoNo* Formulae Normales VII, 2003, orvosi és gyógyszerészi kiadás
- ☉ *PhHg* Pharmacopoea Hungarica VIII, 2006, törvényi erővel bír
- ☉ *Gyógyszerkompendium*: tartalmazza a hivatalos adatbázisok és a gyártók információja szerint a forgalomban lévő gyógyszerkészítmények leírását, OGYI
- ☉ *Pharmindex*: törzskönyvezett gyógyszerspecialitások, tápszerek, szérumimmunológiai készítmények

2. A terminusok alakja

3. A terminusok etimológiája

4. A terminusok nyelve

Lectio octava

- I. A latin igék és derivátumaik az orvosi terminológiában
- II. Szóelemzések, gyakorlás

Lectio nona

- I. A görög igék és derivátumaik az orvosi terminológiában
- II. Szóelemzések, gyakorlás

Lectio decima

- I. A latin főnevek, melléknevek és derivátumaik az orvosi terminológiában
- II. A görög főnevek, melléknevek és derivátumaik az orvosi terminológiában 1.
- III. Szóelemzések, gyakorlás

Lectio undecima

- I. A görög főnevek, melléknevek és derivátumaik az orvosi terminológiában 2.
- II. Szóelemzések, gyakorlás

Lectio duodecima

- I. A latin és görög számnevek, határozószók, névmások és derivátumaik az orvosi terminológiában
- II. Szösszetételek és szóösszeképzések az orvosi terminológiában
- III. Szóelemzések, gyakorlás

Lectio tertia decima

- I. A gyógyszerészeti és a kémiai terminológia
- 1. A receptek fajtái

formula magistralis	az orvos utasítása szerint a betegre szabottan rendelt orvosságok
formula normalis	a leggyakrabban használt magisztrális készítmények a Formulae Normalesban (FoNo), melynek van orvosi és gyógyszerészi kiadása is
formula officinalis	gyógyszerkönyvi anyagok, növényi anyagok, galenikumok a Pharmacopoeából: ki kell mérni őket
formula originalis	törzskönyvezett gyári készítmények
formula nosocomialis	a kórházak tételes gyógyszerrendelése; a zárt forgalmú (intézeti) gyógyszerár és a fekvőbeteg-ellátó intézmény orvosai között használható, a magisztrális készítményt nem tételesen, hanem egyez-

	ményes, rövid nómenklatúrát használva írják fel.
--	--

2. A recept részei

inscriptio	az orvos, a beteg, a betegség, a betegellátási esemény adatai; jogcímek; a kiállítás dátuma
invocatio	Recipe! Rp!
praescriptio / ordinatio	az orvosság neve; a ható-, vivő és segédanyagok neve és mennyisége Gen. partitivus: az orvosság, illetve az anyagok neve Acc.: a pontos mennyiségek
subscriptio	az elkészítésre vonatkozó utasítások Misce! Divide in...!
signatura	a gyógyszer alkalmazásának a módja a beteg anyanyelvén Signa! Signetur! Signentur! S!
adscriptio	a gyógyszerész feljegyzései

3. Néhány fontos kémiai végződés

Végződés		Eredet	Anyagtípus	Példák
magyar	latin			
-al	-alum, -i n	← Aldehydus ← Alcohol	aldehid tartalmú vegyületek, orvosságok	barbital, Veronal, metanal, etanal
-án	-anum, -i n	a latin -anus 3 neutrumának főnevesülése	alkánok	metán, etán, propán, bután
-áz	-ase, -es f (?)	← fr. diastase az első enzim ← gr. diastasis 'lebontás'	enzimek	lipáz, zimáz, transzferáz, hidroláz
-át	-as, -atis m	← lat. -as, -atis patronymicum töve 'valahonnan származó'	sók; egyéb származékok	Natrii sulfas 'nátrium-szulfát', karbonát, foszfát, nitrát, borát
-én	-enum, -i n	← gr. -éné (fem.) patronymicum	aciklikus vegyületek, kettős kötéssel	alkén, etén, propén, butén
-id	-idum, -i n	← gr. -is, -idos (fem.) (?) patronymicum	sók nevében; egyéb származékok	Natrii sulfidum 'nátrium-szulfid', amid, lipid, fluorid, klorid
		← oxy acid(um)	oxid tartalmú vegyületek és orvosságok	
-in	-inum, -i n	← lat. -inus 3 neutrum főnevesülése 'valamihez tartozó'	elemek; alkaloidák; egyéb anyagok; orvosságok; alkinok	brominum 'bróm', platinum 'platina', kokain, toxin, Algopyrin, metin, etin
-in	-inum, -i n	← gr. -inos, -é, -on neutrum főnevesülése 'valamilyen anyagból lévő'		

-it	-is, -itis m	← lat. <i>-is, -itis</i> patronymicum töve	sók	<i>Natrii sulfis</i> 'nátrium-szulfít', <i>nitrit</i> , <i>foszfit</i>
-ium	-ium, -ii n	← lat. <i>-ius</i> 3 neutrumának főnevesülése	általánosságban anyagok, elemek	<i>hydrogenium, einsteinium, gallium, oxygenium</i>
-ol	-olum, -i n	← <i>Alcohol</i>	alkoholok, hidroxilcsoportot tartalmazó vegyületek és gyógyszerek	<i>etanol, metanol, butanol, Danazol</i>
-ön	-önium, -i n	← gr. <i>-óné (fem.)</i> (?) patronymicum; az első ilyen nevű anyag a <i>ketone</i> volt	ketoncsoport	<i>aceton, butanon, ciklohexanon</i>
-ön	-ön(i)um, -i n	← gr. <i>-os, -é, -on</i> neutrumának főnevesülése	egységek, egységnyi részek; vegyületek, orvosságok	<i>elektron, proton, progesteron, Prednisolon</i>
-óz	-osum, -i n	← fr. <i>glucose</i> ← gr. <i>gleukos</i> 'édes bor'	cukrok	<i>glükóz, laktóz, fruktóz, szacharóz</i>
-il	?	← gr. <i>hylé</i> 'fa, anyag'; az első ilyen szó a <i>méthylène</i> volt 'boranyag'	analógiás képzéssel egyéb vegyületek, orvosságok	<i>etil</i> (← <i>aether</i> 'levegő'), <i>acetil, metil, Rausedyl</i>

4. A sók elnevezései

Magyar név	Régi latin név	Új latin név
nátrium-szulfid Na ₂ S	<u>Natrium sulfuratum</u>	<u>Natrii sulfidum</u>
nátrium-szulfít Na ₂ SO ₃	<u>Natrium sulfurosum</u>	<u>Natrii sulfis</u>
nátrium-szulfát Na ₂ SO ₄	<u>Natrium sulfuricum</u>	<u>Natrii sulfas</u>

II. Homonimák és paronimák az orvosi terminológiában

- acu-** (lat.) *acus, -us* f 'tű'
acu- (lat. 'élesít, hegyez') *acutus* 3 'heveny'
acu- (gr. 'hall') *acusticus* 3 'halló'
- acet-** (lat.) *acetum, -i n* 'ecet'
acid- (lat.) *acidum, -i n* 'sav'
- an- (a-)** (gr. 'nem, nélkül') *anaesthesia, -ae f* 'érzéstelenítés'
an- (ana-) (gr. 'fel, szét') *anodus, -i f* 'negatív töltésű elektróda'
- an-** (lat.) *anus, -i m* 'végbélnyílás'
ana- (gr. 'fel, szét') *anatomia, -ae f* 'bonctan'
anal- (lat.) *analís* 2 'végbélnyíláshoz tartozó'
- chol-** (gr. 'epe') *cholecystitis, -itidis f* 'epehólyag-gyulladás'
col- (gr.) *colon, -i n* 'remese, a vastagbél egyik része'
- chord-** (gr. 'húr') *chorda vocalis* 'hangszalag'
chore- (gr.) *chorea, -ae f* 'vitustánc'

chori- (gr. 'boholy') *chorioiditis, -itidis f* 'érhártyagyulladás'
cor (lat.) *cor, cordis n* 'szív'
cor- (gr. 'pupilla') *acorea, -ae f* 'a pupilla hiánya'
cor- (gr.) *corium, -ii n* 'irha'

6.
di- (dia-) (gr. 'át, keresztül') *diuresis, -is f* 'vizeletkiválasztás'
di- (dis-) (gr. 'kétszer') *diaminum, -i n* 'diamin'
di- (dis-) (lat. 'szét') *divisio, -ionis f* 'felosztás'
dia- (gr. 'át, keresztül') *dialysis, -is f* 'művesekezeltés'
dis- (lat. 'szét') *distinctio, -ionis f* 'megkülönböztetés'
dy- (gr. 'kettő') *didymus, -i m* 'iker', plur. 'here'
dys- (gr. 'hibásan, rosszul') *dysfunctio, -ionis f* 'hibás működés'

7.
gen- (gr. 'keletkezik, lesz') *genetica, -ae f* 'örökléstan'
gen- (lat. 'nemz, szül') *organa genitalia* 'nemi szervek'
gen(e)i- (gr. 'állkapocs') *musculus geniohyoideus* 'állkapocs és nyelvcsont közti izom'
genu (lat.) *genu, -us n* 'térd'
genus (lat.) *genus, generis n* 'nem'

8.
agon- (gr.) *agonia, -ae f* 'haláltusa'
gon- (gr. 'keletkezik, lesz') *gonas, gonadis f* 'nemi mirigy'
gony (gr. 'térd') *gonyalgia, -ae f* 'térdfájás'

9.
homo (lat.) *homo, -minis m* 'ember'
homo- (gr. 'azonos') *homotransplanta-tum, -i n* 'azonos fajból átültetett szövet vagy szerv'
homoeo- (gr. 'hasonló') *homoeopathia, -ae f* 'hasonszenvi gyógyászat'

10.
hidr- (gr. 'izzadság') *hidradenitis, -iti-dis f* 'izzadságmirigy-gyulladás'
hydr- (gr. 'víz') *hydrocephalus, -i m* 'vízfejű betegség'

11.
hist- (gr. 'szövet') *histologia, -ae f* 'szövettan'
hyst- (gr. 'anyaméh') *hysterotomia, -ae f* 'a méh műtéti megnyitása'

12.
haem- (gr. 'vér') *haemorrhagia, -ae f* 'vérzés'
hem- (gr. 'fél') *hemiplegia, -ae f* 'féloldali bénulás'

13.
ile- (lat. 'ágyék') *ileum, -i n* 'csípőbél'
ile- (gr. 'csavar, forgat') *ileus, -i m* 'bélelzáródás'
ili- (lat. ágyék, belek) *os ilium* 'csípőcsont'

14.
isch- (gr. 'visszatart') *ischaemia, -ae f* 'egy szerv vérellátási hiánya'
isch- (gr. 'ülőcsont') *ischias, -adis f* 'ülőidegzsába'

15.
cirrh- (gr. 'sárga') *cirrhosis, -is f* 'májzsugor'
scirrh- (gr. 'kemény') *scirrhosis, -is f* 'keményedés'

16.
man- (gr. 'ritka, vékony') *manometrium, -ii n* 'nyomásmérő'
mani- (gr.) *mania, -ae f* 'rögeszme'
manu- (lat.) *manus, -us f* 'kéz'

17.
men- (gr. 'hónap, hold') *menorrhoea, -ae f* 'havivérzés'
mens- (lat. 'hónap') *menstruatio, -ionis f* 'havivérzés'
mens- (lat. 'mér') *mensura, -ae f* 'mérték, méret, mérőedény'
ment- (lat.) *mens, mentis f* 'ész, elme, lélek'
ment- (lat.) *mentum, -i n* 'állkapocs'

18.
metr- (gr. 'anyaméh') *endometrium, -ii n* 'méhnyálkahártya'
metr- (gr. 'mér') *manometrium, -ii n* 'nyomásmérő'

19.
osm- (gr. 'szag') *cacosmia, -ae f* 'bűzérzékelés'

osm- (gr. 'lök, taszít') *osmosis*, -is f'ozmózis

20.

paed- (gr. 'tanít, nevel') *orthopaedia*, -ae f 'testgyógyászat'

paed- (gr. 'gyermek') *paedagogia*, -ae f 'neveléstudomány'

ped- (lat.) *pes, pedis* m 'láb'

21.

poli- (gr. 'város') *policlinica*, -ae f 'városi kórház'

polio- (gr. 'szürke') *poliomyelitis*, -iti-dis f 'járványos gyermekbénulás'

poly- (gr. 'sok') *polyarthritus*, -itidis f 'sokizületi gyulladás'

22.

phy- (gr. 'termeszt, növeszt') *physica*, -ae f 'fizika'

phys- (gr. 'fúj') *emphysema*, -matis n 'tüdőtágulás'

23.

phil- (gr. 'szeret, kedvel') *haemophilia*, -ae f 'vérzékenység'

phyl- (gr. 'törzs') *phylogenesis*, -is f 'törzsfejlődés'

phyl- (gr. 'őriz') *prophylaxis*, -is f 'megelőzés'

phyll- (gr. 'levél') *chlorophyllum*, -i n 'klorofill'

24.

sten- (gr. 'erő') *stenosis*, -is f 'szűkület'

sthen- (gr. 'erő') *asthenia*, -ae f 'gyengeség'

25.

ul- (gr. 'fogíny') *uloglossitis*, -itidis f 'fogíny- és nyelvgyulladás'

ul- (gr. 'heg') *ulosis*, -is f 'hegesedés'

uln- (lat.) *ulna*, -ae f 'singcsont'

26.

ur- (gr. 'vizelet') *uraemia*, -ae f 'húgyvérűség'

ur- (gr. 'farok') *uromelus*, -i m 'összenőtt alsó végtagú torzszülött'

27.

tel- (lat.) *tela*, -ae f 'szövet'

thel- (gr. 'puha bőr') *epithelium*, -ii n 'hám'

28.

uve- (lat.) *uvea*, -ae f - 'uvea'

uvul- (lat.) *uvula*, -ae f - 'nyelvcsap'

valv- (lat.) *valvula*, -ae f - 'billentyű'

vulv- (lat.) *vulva*, -ae f - 'külső női nemi szervek'

III. A magyar orvosi helyesírás legfontosabb kérdései

Orvosi helyesírási szótár. Főszerkesztők: Dr. Fábrián Pál, Dr. Magasi Péter. Szerkesztők: Dr. Donáth Tibor, Dr. Ferenczy Gyula, Dr. Hargitai Rezső, Dr. Keszler Borbála. Budapest, 1992, Akadémiai Kiadó – Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár.

AKADÉMIAI ÁLLÁSFOGLALÁS AZ ORVOSI HELYESÍRÁS ÜGYÉBEN

I.

A latin (görög) eredetű orvosi műszavak latinos és magyaros (fonetikus) írásmódjában meglévő bizonytalanság és nem egy ízben a kevert (hibrid) írásmód elszaporodása miatt szükségessé vált a magyar orvosi szaknyelv helyesírásának szabályozása. Az MTA Helyesírási Bizottsága 1985. december 9-i határozatával albizottságot alakított az orvosi helyesírás helyzetének megvizsgálására és az írásmódra vonatkozó javaslat kidolgozására. Az albizottság egy korszerű, az általa kimunkált elvek alapján álló orvosi helyesírási tanácsadó szótár készítésére tett javaslatot. Az orvosi szakkifejezések egységes használatának és helyesírásának szabályozására vonatkozó előterjesztést — némi módosítással — az MTA Orvosi Tudományok Osztálya 1987. június 16-i ülésén, az MTA Helyesírási Bizottsága és Anyanyelvi Bizottsága 1987. november 9-i együttes ülésén elfogadta; hangsúlyozva azt az általánosan érvényes irányelvet, hogy ha a magyar szavak vagy kifejezések az idegennel azonos jelentésűek és tartalmúak, tehát nem veszélyeztetik a szakszerűséget, a már bevált megfelelő magyar szavak használata részesüljön előnyben az idegenek helyett.

II.

A latinos és a magyaros írásmód elvei

Latin (görög) eredetű orvosi szavaink írásában mind a latinos, mind a magyaros írásmódnak megvan a maga létjogosultsága.

A latinos vagy a magyaros írás eldöntésekor két általános rendező elvnek kell érvényesülnie.

A) Az első a köznyelvvé válás szerinti rendező elv. Ez a következőket jelenti:

Ha egy orvosi szakszó vagy szakkifejezés már a köznyelvben is meghonosodott, azaz a mindennapi nyelvben is széles körben ismert, illetőleg a köznyelvben való meghonosodás útján van, akkor — mint tendencia — a magyaros (fonetikus) írásmód érvényesül. A köznyelvvé válás elvéből következőleg magyarosan (fonetikusan) írjuk a helyesírási és az értelmező szótárakban található orvosi szavakat, továbbá a szótárakban nem található, de már közkeletűvé vált (az orvosi szakma körén kívül is ismert) latin (görög) eredetű szavakat és kifejezéseket; pl. *embrió, embriológia, citológia, hisztokémia, bronchoszkópia, diagnosztika, diagnózis, szindróma, terápia, szepszisz, tetanusz, szifilisz, spektroszkóp, akut, kollapszus, inkubáció, vakcina, rehabilitáció, reuma, karcinóma, eufória, immunitás, rezisztencia, prevenció, szedatívum, narkózis, dekompresszió, ciszta, punkció, purgáció, aberráció, aritmia, citoplazma, katéter, szegmentum, szekréció, lumbágó, anamnézis, dizentéria, infekció.**

B) A második a szövegfajták, vagyis a címzettek (kinek írunk?) szerinti rendező elv. Ez a következőket jelenti.

a) Az orvos olvasóknak szánt szakmai szövegekben, például tudományos szaklapokban, tudományos dolgozatokban, orvosi kézikönyvekben, az egészségügyi felsőoktatás

*Főképp betegségek esetében (szifilisz, aritmia, dizentéria stb.) a szigorúan vett orvostudományi gyakorlatban szótárunk elfogadja a latinos írásmódot is [syphilis, arrhythmia, dysenteria stb.; vö. B/ a) pont].

tankönyveiben, a kórházi és klinikai praxisban (kórlapokon, zárójelentésekben stb.) általában a latin írásmód következetes alkalmazását kell elfogadottnak tekinteni még egyes közkeletűvé vált (vagy a közkeletűvé válás útján levő) szakszavak esetében is; pl. *extra systole* (extrasisztolé helyett), *arteriosclerosis* (arterioszklerózis helyett), *thrombosis* (trombózis helyett), *aerophagia* (aerofágia helyett), *dyspepsia* (diszpepszia helyett) stb.

Ennek az elvnek az alkalmazása során figyelembe kell venni azonban az orvosi szakma tárgyi valóságának (mit írunk? miről írunk?) szempontját is.

E szerint az orvos olvasóknak szánt szövegekben latinosan írjuk a nemzetközileg is használt

anatómiai, kór-, élet- és szövettani neveket;

a kórokozók neveit;

a betegségmegnevezéseket, a műtéti eljárásokat és a védett gyógyszerneveket (az érvényes gyógyszerkönyv szerint); pl. *histiocyta*, *epidermis*, *thyroidea*, *caudalis*, *anaemia perniciosa*, *glomerulonephritis*, *erythropoiesis*, *Penicillium viridans*, *streptococcusok*, *Vertebrata*, *Seduxen* stb.

Még az orvos olvasóknak szánt szövegekben is magyarosan (fonetikusan) írjuk azonban:

a tudományágak és szakterületek neveit: *hematológia*, *citológia*, *ortopédia*, *patológia*, *szerológia*, *laringológia* (de lehet: laryngitis) stb.**;

az orvosi technikai eljárások műszerek neveit: *akupunktúra*, *amputáció*, *biopszia*, *immunizáció*, *precipitáció*, *transzplantáció*, *laringoszkóp*, *laringoszkópia* (de lehet: laryngitis), *gasztroszkópia*, *spektroszkóp* stb.**

a kémiai vegyületek és gyógyszerkészítmények neveit (ezekre nézve l.: A magyar kémiai elnevezés és helyesírás szabályai I–II. Bp., 1972.; Kémiai helyesírási szótár. Bp., 1982.);

a társtudományok (biológia, kémia, biokémia, fizika, állattan, növénytan stb.) szakkifejezéseit, ha azok e tudományokban fonetikusan írandók (pl.: kémiai szabályzatok, l. fent; Az állatorvosi szakkifejezések használatának és helyesírásának szabályai. Magyar Állatorvosok Lapja 1983: 309–11. stb.).

Általános irányelvnek tekintendő az orvos olvasóknak szánt közleményekben is, hogy a már bevált magyar szavakat, kifejezéseket használjuk az idegenek helyett.

b) A széles olvasóközönségnek, vagyis a nem szakember olvasóknak szánt ismeretterjesztő szövegekben lehetőleg a magyar megnevezéseket kell használni, pl. *áttét*, *gyomorhurut*, *rózsahimlő*, *tüdőgyulladás*, *epekő*; vagy ha ilyen nincs, akkor az idegen megnevezések fonetikus írásmódját célszerű alkalmazni, pl. *cirrózis* (cirrhosis helyett), *metaplázia* (metaplasia helyett), *szkoliózis* (scoliosis helyett), *urémia* (uraemia helyett) stb.

Ilyen közleményekben — a rendszertani nevek és a védett gyógyszerek kivételével — a következetesen alkalmazott fonetikus írásmódot elfogadottnak kell tekinteni, de zárójelben a latin forma is megadható.

Egyéb elvek

1. A több szóból álló, a latin nyelv ragozási, egyeztetési és szórendi szabályai szerint szerkesztett orvosi kifejezéseket mindig latinosan írjuk; pl. *locus minoris resistentiae*,

**A kis elterjedtségű, ritka szavakat természetesen vagylagos (*lymphologia* / *limfológia*), ill. idegen (*azygographia*) írásmóddal ajánljuk.

myoma laevicellulare (de lehet: mióma), *cysta mammae benigna* (de lehet: ciszta), *infectio intra venam* (de: intravénás injekció).

2. A görög eredetű szavakat is latinosan írjuk, beleértve a valójában görög eredetű *ph*, *th*, *rh*, *x* és *y* használatát is.

3. Magyar képzővel ellátott latinosan írt szavaknál törekedni kell az egész szó magyaros írására, de csak akkor, ha a szó már közkeletűvé vált, vagy ha a latinos szó szerkezet szabályait nem sértjük meg; pl. *infekciós*, *anémiás*, *diagnosztizál*, *trombotizál*; de: *dyspnoés* tünetek.

4. A szóbokrok írásában is legyen meg a rendező elv(ek) szerinti következetesség; pl. *myalgia*, de *miográf*, *miokardiográf*; vagy *diagnózis*, *diagnosztika*, *diagnosztizál*, *diagnosztizálás*.

5. Az összetett szavak írásában a magyar helyesírás szabályai szerint kell eljárni. A vegyes nyelvű összetételek esetében hibrid írásmód is kialakulhat.

6. Az idegen szavak és kifejezések szótárában (Bakos Ferenc; Bp, 1973. és további lenyomataiban) található, magyarosan írt latin (görög) utótagok és képzők írásmódjában is az ismertetett elvek szerint kell eljárni. Ennek megfelelően a Bakos-féle szótárban magyarosan írt szóvégződéseket (pl. *-áció*, *-ális*, *-búlia*, *-cefália*; *-cita*, *-émia*, *-gnózis*, *-gráfia*, *-mánia*, *-mnézis*, *-óma*, *-ópia*, *-opszia*, *-ózis*, *-pátia*, *-fág*, *-fágia*, *-flia*, *-szkóp*, *-tómia*, *-trófia*, *-úria*) a köznyelvivé még nem vált, orvos olvasóknak szánt anatómiai, kór-, élet-, szövet- és rendszertani szavak esetében latinosan írjuk; pl. *hydrocephalia*, *haemophilia*.

Ha viszont a köznyelvben is már széles körben használt szavakról van szó, törekedni kell a magyaros írásra, azaz az egész szó magyaros írására; pl. *immunizáció*, *implantáció*, *epilepszia*, *sztetoszkóp*, *diagnózis*, *ödéma*, *logopédia*, *szarkóma*, *neurózis*, *hipertónia*, *elektrokardiográfia*. A hibrid írás, vagyis a latinosan írt szótő + magyarosan írt szóvégződés vagy fordítva: a magyarosan írt szótő + latinosan írt szóvégződés (pl. *myelogén*, *haemofllia*, *hidrocephalia*) nem engedhető meg.

7. Fontos követelmény, hogy egy írásművön belül az írásmód egységes és következetes legyen.

Halász Béla,
az Orvosi Tudományok
Osztályának elnöke

Lőrincze Lajos,
az Anyanyelvi Bizottság
elnöke

Keresztury Dezső,
a Helyesírási Bizottság
elnöke

Lectio quarta decima

I. Dolgozatírás